דבורי דבש אוספות אבקה בתפרחות זכריות של אלת המסטיק *Pistacia lentiscus*

גדי פולק gadpollak@gmail.com
ישי שמידוב shmidov40@walla.com
12.3.2017

אנו צופים מאז סוף פברואר בביקורים של דבורי דבש בשיחי זכר של **אלת המסטיק** *Pistacia lentiscus* הגדלים בגן הלאומי חולות אביחיל. הדבורים עוברות מתפרחת זכרית אחת לאחרת תוך איסוף אבקה. בשיחי הנקבה אין כלל ביקורים של דבורים. הפריחה של השיחים הזכריים של **אלת המסטיק** באוכלוסיה איננה מסונכרנת ובכל ביקור מצאנו את הדבורים בשיח אחר – לפי מצב האנתזיס (הבשלת אברי הרבייה בפרח), כאשר מאות דבורים רוחשות בתוך אותם השיחים שבהם האבקה במאבקים מצויה בשלב הבשל להפצה.

דבורת דבש אוספת אבקה בפרחי זכר של אלת המסטיק. צילם: ישי שמידוב ©
להגדלה – לחצו על התמונות

דרך ההאבקה הטיפוסית של **אלת המסטיק** היא האבקה על יד הרוח ובעת הבשלת גרגרי האבקה במאבקים הם מתפזרים מהם, נישאים ברוח ונקלטים בצלקות הפרחים שבתפרחות הנקביות על שיחי הנקבה (**אלת המסטיק** היא דו-ביתית). אך כבר בתצפיות רבות שנערכו בארץ מאז שנות השמונים של המאה הקודמת נמצא שדבורים ובפרט דבורי דבש מבקרות בפרחים המותאמים לפי המקובל להאבקת רוח. זוהי תופעה שכיחה בחבל הים תיכוני וגם במדבר; היא מתקיימת בעונה שבה יש מחסור חריף באבקה שמקורה בפרחים צבעוניים מעניקי גמול של אבקה, כמו מיני **לוטם, פרג, ורד רכפה** ו**שקד**. בתנאי מחסור כאלה דבורי דבש מחפשות צמחים המפזרים אבקה ברוח, בעיקר בכתמים שבהם

מינים אלה שכיחים או שולטים, כמו **מרקולית מצויה**, מיני **לחך** מדבריים וים-תיכוניים, **אוג קוצני**, **אלה ארץ-ישראלית, אלון מצוי, לענה חד-זרעית, נואית קוצנית, מלחית אשונה, יפרוק המדבר, חמד המדבר** ועוד מיני סלקיים רבים (שמידע, מידע בעל פה). תקופות המחסור באבקה הן שיא החורף (ינואר-פברואר) וסוף הקיץ (אוגוסט-ספטמבר) שאז לפי עדויות דבוראים נוצרים בכוורת מחזורי פועלות חדשים ויש דרישה גדולה לאבקה. מצב זה של מחסור אכן מתאים לעונת הפריחה של רבים מהמינים מואבקי הרוח שנזכרו לעיל, אך לא לכולם. במקרה של **אלת המסטיק**, שיא הפריחה חופף לשיא הפריחה הכללי כאשר בחולות רוב הצמחים מואבקי החרקים בעלי הפרחים הצבעוניים פורחים בו-זמנית עם **אלת המסטיק**, ובהם גם צמחים המציעים גמול של אבקה (**שמשון סגלגל**, **פרג נחות**, **סביון אביבי**). עם זאת ככל הנראה, כמות האבקה הכללית שצמחים אלה מציעים בשטח הנדון אינה שקולה לכמות אבקה המיוצרת בשיחי **אלת המסטיק**.

מימין – צמח זכר של אלת המסטיק, תפרחות זכריות . צילם: גדי פולק ©
משמאל – צמח נקבה של אלת המסטיק, תפרחות נקביות. צילם: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונות

עד כה לא נתקלנו בדיווח על ביקורי דבורים ואיסוף אבקה ב**אלת המסטיק**, בשלב זה גם לא מצאנו עדות לכך שאיסוף זה של אבקה מוליך להפרייה ב**אלת המסטיק** שכן בצמחי הנקבה חסרי הגמול לא צפינו עד כה בביקורים. ואולם, אין להוציא מכלל אפשרות שבשלב שבו הדבורים לומדות להבחין בין שיחי זכר לצמחי הנקבה ולאתר את מיקומם המדויק, הן מבקרות מעט גם בשיחי נקבה. בחלק ממיני הצמחים האחרים שהוזכרו לעיל נמצא כי תמיד יש מספר ביקורים זעום אצל הפרטים הנקביים, בשלב לימוד והכרת ה"שוק". מכיוון שדי לנקבה בפחות ביקורים בכדי להגיע להפרייה, ייתכן שיש לדבורים גם תרומה מסוימת להפריה וליצירת זרעים (שמידע, מידע בעל פה). ממצא זה נתמך על ידי מחקרים אחרים במיני צמחים נוספים שבהם נמצא כי אפילו למספר ביקורים קטן בנקבות עשויה להיות חשיבות לא מבוטלת בהעברת אבקה וביצירת זרעים בצמחי הנקבה.

שפע גמול האבקה המוצע לדבורים בשיחי הזכר של **אלת המסטיק** מהווה אולי השלמה לגמול הצוף שהן מפיקות מהפריחה השופעת של **פרסיון גדול** ו**פואה מצויה** הגדלים בתוך הסבך של ענפי **אלת המסטיק** ופורחים בו זמנית. ייתכן שהפריחה של **אלת המסטיק** מגבירה את שיעור הביקורים בסבכים אלה ומגדילה את סיכויי הצלחת ההפרייה של ה**פרסיון** וה**פואה**.

אנו מזמינים את הצופים והמטיילים לבדוק ולצפות ב**אלת המסטיק** בעת הפריחה בטרם זו תסתיים ולדווח אם התופעה קיימת גם במקומות אחרים.

על האבקת דבורים ב**אלון מצוי** – ראו בכלנית את מאמרה של גילה אלון **איסוף אבקה של אלון מצוי על ידי דבורים**.
על ביקורי דבורי דבש ב**לענה חד-זרעית** – ראו בכלנית גם בכתבה **לענה חד-זרעית מואבקת ע"י דבורי דבש**

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©
ציטוט: פולק ג ושמידוב י 2017 דבורי דבש אוספות אבקה בתפרחות זכריות של אלת המסטיק Pistacia lentiscus, חדשות בוטניות, כתב-עת "כלנית" מספר 4.

דבורי דבש אוספות אבקה בתפרחות זכריות של אלת המסטיק Pistacia lentiscus